

Művészet

VÁZSONYI BÁLINT:

Dohnányi Ernő

„Vannak emberek, akik becsületes munkával tiszteletre méltó eredményt érnek el. És vannak, akik életük egy varázsos pillanatában – erőfeszítés nélkül – az *egésznek* birtokába jutnak. Így volt Dohnányi Ernő a zenével.” Ilyen egyszerű lenne minden? Vázsonyi Bálint Dohnányi-monográfiájából úgy tűnik, ennyi nem elég az üdvösséghez. Sőt.

Hiába volt ugyanis Dohnányi minden idők legnagyobb magyar muzsikusa – már ha elfogadjuk a szerző definícióit, és „muzsikuson” mindenre kiterjedő tehetségű zenészt értünk (zongorista, karmester, zeneszerző és zeneteoretikus), „magyar” pedig olyasvalakit, aki a kezdetektől Magyarországon (a Zeneakadémián) bontakoztatta ki tehetségét. Az előbbi meghatározás Bartók, az utóbbi Liszt alakját zárja ki az érintettek köréből. Hiába volt tehát Dohnányi klasszisokkal nem mérhető fenomén, a közvetlen utókor igen hálátlan maradt iránta. Lázadó, „forradalmár” nem volt, saját zenéjének terjesztésével vajmi keveset törődött – míg kortársaiét folyton hangversenyeinek műsorán tartotta. Bár kezdetől fogva egyengette Bartók útját, akivel mindvégig jó

barátságban maradt, azzal is megvádolták, hogy gáncsolta az őáltala és Kodály által félmjelzett új zenét. Amikor 1971-ben Vázsonyi életrajza első ízben – gyakorlatilag visszhang nélkül – napvilágot látott, Dohnányi neve szinte ismeretlenül csengett. S a mai napig hiányzik „Dohnányi Ernő megfelelő elhelyezése a magyar zenetörténetben”.

Hogy a „letehetetlenség” modern ismérve, melynek a kötet maradéktalanul eleget tesz, érték-e egy életrajz esetében, nem tudom. Ami azonban mindenképpen az, az a „szeretett tanítvány” tárgyilagos kezelet között tartott lelkesedése, a fiúi szeretet, amely nem takargatja Dohnányi hibáit, és nem is kortársai rovására próbálja meg a magyar zenetörténetbe illeszteni mesterének „hiányzó láncszemét”.

A huszadik század elején háromrétű feladat tornyosult a magyar muzsikuskok előtt: „az egyetemes zenekultúra átültetése magyar földre; a népdal mint forrás és inspiráció feltárása és kultiválása; végül a mesteri kéz, ki a kettő egyensúlyát megtalálja, a szintézist létrehozza”. Ma már ténykérdés és a magyar zenekultúra ritka szerencséje, hogy a három feladat elvégzésére öt éven belül meg is született a három arra hivatott személy: Dohnányi (1877), Kodály (1882), illetőleg Bartók (1881).

Dohnányi, akinek Op. 1-es c-moll zongoraötösét az örökké kritikus Brahms azzal nyugtázta, hogy ő sem tudta volna jobban megírni, kétségtelenül hozzájárult ahhoz, hogy a magyarországi zeneélet kibontakozhasson. 1894-ben olyan körülmények között választotta a bécsi helyett a budapesti Zeneakadémiát, amikor annak még nemigen voltak hagyományai. Nagy volt a kockázat, és többek közt épp neki köszönhető, hogy az akadémia néhány évtized alatt elérte mai dicsőségét. Nem is emiatt töröltetett a nagyra hivatott zenésztriumvirátus tagjai közül.

Az okok a politikában keresendők, még ha ezúttal kevésbé sikeres zenészek által irányított kultúrpolitikáról van is szó. Arra ugyanis nehéz elfogadható magyarázatot találni, hogy valakit, akit az 1933-as I. Liszt-zongoristaverseny idején még „zsidóbérencnek” tituláltak, a II. világháború után hirtelen a fasizmus igazoltan hamis rágalomával szigeteljenek el Európában éppúgy, mint a tengerentúlon. Ismét összeütközésbe került hát a muzsikusz egyetemes hivatása és az emberi sors vagy sorstalanság átka, s a két pólus Dohnányi életén végighúzó küzdelmének tragikumát Vázsonyi műve finoman, árnyaltan tárja olvasója elé. Ami némi hiányérzetet kelthet, az a Tanácsköztársaság, a Horthy-korszak, majd a rövid életű nyilasuralom hátterének elnagyolt említése, a geopolitika indítékainak ho-

mályban hagyása. Ami ugyanis a hetvenes években politikai óvatlanságnak számított volna, ma már kötelező elem, és nélkülözhetetlen lesz a harmadik kiadásban, amelyet e kiváló monográfia esetleges hibái ellenére már most kétségtelenül kiérdemel.

FEJÉRVÁRI BOLDIZSÁR

(*Nap Kiadó, Budapest, 2002, 384 oldal*)

Bánk bán

Hosszú évek óta folyik a sopánkodás az igényes magyar közönségfilm hiányáról a szakma vitafórumain. Két csoportnak vannak többé-kevésbé határozott elképzelései arról, mit is jelenthet a szélesebb közönség számára filmet csinálni. Az idősebb filmek megrekedtek a vígjátékok készítésénél, sőt vígjátékok *remake*-jének legyártásától várták a csodát, abban a hitben, hogy semmi sem áll közelebb a magyar filmrajongó közönség elvárásához, mint másfél óra nevetés. A legfiatalabb nemzedék tagjai sokkal jobb úton járnak generációs filmjeikkel. Új tematikák, más világszemlélet, filmnyelvi újítások, élő zene és nyelv jellemzi ezeket a filmeket, és mentesek a nézők értelmi képességeinek és filmkultúrájának alábecsülésétől.

Káel Csaba egy harmadik utat választott. Egy kevésbé népszerű